

ettei tämä kerro ristiinnaulitsemisen harvinaistumisesta vaan ainoastaan siitä, etteivät lähteet olleet kiinnostuneita kuvaamaan ristiinnaulitsemisia. Cookin mukaan ristiinnaulitsemiset jatkuivat aina siihen saakka, kun Konstantinus Suuri lakkautti rangaistuksen vuonna 337.

Kolmannessa luvussa Cook tarkastelee ristiinnaulitsemista kreikkalaisessa kirjallisuudessa. Hänen mukaansa ristiinnaulitseminen oli harvinaista Kreikassa ennen roomalaisaika. Roomalaisajan kirjailijat kuvaavat ristiinnaulitsemista samoin kuin roomalaisetkin kirjoittajat. Vaikka esimerkiksi kreikkalaiset romaanikirjailijat eivät kerro historiallisista ristiinnaulitsemisista, he kuitenkin tarjoavat tietoa tunteistaan käytännöistä, joihin kuului esimerkiksi *patibulum* kantaminen. Cook esittelee myös astrologisissa teksteissä ja Artemidoros Daldislaisen *Suuressa unikirjassa* esiintyviä mainintoja ristiinnaulitsemisesta. Hänen mukaansa on epäselvää, harjoittivatko kreikkalaiset ristiinnaulitsemista lainkaan tai ainakaan yhtä paljon kuin roomalaiset.

Neljännessä luvussa käydään läpi heprealaisia ja aramealaisia tekstejä Heprealaisesta Raamatusta Kuolleidenmeren kääroihiin ja rabbiinisiin kirjoituksiin. Cook tutkii erityisesti sanojen תלה ja צלב esiintymiä ja merkitystä. Hän päättelee, että sanat saattavat tarkoittaa ristiinnaulitsemista muutamassa Qumranin teksteissä. Cook tarkastelee myös antiikin Lähi-idän tekstejä, esimerkiksi Hamurabin lakia, ja huomauttaa, että muinaisissa Lähi-idän kirjoituksissa ja egyptiläisissä teksteissä kyseessä on selvästi seivästys eikä ristiinnaulitseminen. Vanhassa testamentissa ei myöskään ole mainintoja roomalaistyyppisestä ristiinnaulitsemisesta. Rabbiinisissa teksteissä sen sijaan saatetaan viitata roomalaiseen ristiinnaulitsemiseen.

Viidennessä luvussa Cook esittelee lakitekstejä ja tarkastelee sitä, kuka tuomittiin ristiinnaulittavaksi ja mistä rikoksesta. Yleensä tuo-

mitut olivat orjia ja sotilaita, toisinaan myös vapautettuja orjia. Cook huomauttaa, että Roomassa ei ollut lakia, joka olisi kieltänyt kansalaisten ristiinnaulitsemisen. Kansalaisten ristiinnaulitseminen oli kuitenkin vastoin *mos maiorumia* eli esi-isien tapoja, ja siksi harvinaista. Vaikka ristiinnaulitsemiskäytännössä esiintyy vaihtelua, Cookin esitelmien tekstikohtien pohjalta voidaan löytää joitain yhtäläisyyksiä, joita eri kertomukset jakavat ja jotka usein liittyivät ristiinnaulitsemiseen. Ristille joutuivat usein karanneet tai kapinalliset orjat, merirosvot ja kurittomuuteen tai karkuruuteen syyllistyneet sotilaat. Myös ei-kansalaisia sekä vapautettuja orjia nautittiin ristille. Ristiinnaulittujen joukossa oli niin miehiä kuin naitaakin. Yleisesti ristiinnaulitseminen oli alempien luokkien rangaistus, mutta myös kansalainen saatettiin tuomita ristille vakavasta rikoksesta, kuten tempelinryöstöstä tai tuhopoltosta. Ristiinnaulitut karkotettiin yhteisön ulkopuolelle, minkä osoituksena ristiinnaulitseminen tapahtui kaupungin ulkopuolella.

Ristiinnaulitsemista edelsi usein ruoskinta. Tuomittu kantoi horisontaalisen palkin teloituspaikalle, jossa pystypuu jo odotti valmiina. Ristille "noustiin", eli ristiinnaulitseminen ei tapahtunut maassa makavaan ristiin, joka sitten olisi nostettu pystyyn. Kiinnitys ristille tapahtui köysillä tai nauloilla, joilla kiinnitettiin sekä tuomitun kädet että jalat. Ristejä oli erimuotoisia ja tuomitut saatettiin kiinnittää ristille eri asentoihin. Ristissä saattoi olla istuin sekä jalkatuki. Toisinaan tuomitun nimi ja tuomion syy kirjoitettiin titulukseen ja kiinnitettiin ristiin tai ripustettiin tuomitun kaulaan.

Ristiinnaulitsemista kuvattiin surkeana ja häpeällisenä kuolemana. Häpeällisyyttä lisäsi se, että ristiinnaulitseminen tapahtui usein alasti. Kuvallisen todistusaineiston eli reliefien ja graffittien perusteella ristiinnaulitulla saattoi kuitenkin olla päällään lannevaate tai lyhyt tunika. Ker-

tomuksissa kuvataan usein uhrien puhetta tai sitä, mitä he näkivät ristiltä. Tästä voi päätellä, että kyseessä oli pitkäkestoinen kuolema. Cook käsittelee lyhyesti myös ristiinnaulitsemiskuoleman lääketieteellistä kuolinsyytä, mutta päätyy siihen, että luotettavan johtopäätöksen tekeminen ei ole mahdollista. Rangaistuksen häpeällisyyteen liittyi myös se, että ristiinnaulituilta kiellettiin hautajaiset. Näin ei kuitenkaan aina tapahtunut, vaan esimerkiksi Filonin mukaan jotkut uhrin haudattiin.

Crucifixion in the Mediterranean World on enemmän tutkijoille tarkoitettu käsikirja kuin laajemman yleisön teos. Käsikirjamaisuus johtaa siihen, että teoksessa on paljon toistoa, mikä tekee tekstistä paikoin junnaavaa. Kirja sisältää runsaasti lainauksia antiikin teksteistä. Alkutekstiä ja sen käännöstä seuraa lyhyt kommentti tekstin sisällöstä. Kirjan lopusta löytyvä lähdehakemisto helpottaa kirjan käyttöä käsikirjana. Vaikka *Crucifixion in the Mediterranean World* ei ole varsinaisesti lukelämys, se tarjoaa rikkaan tietovaraston antiikin ristiinnaulitsemiskäytännöistä.

SUSANNA ASIKAINEN, TEOL. TRI

EERO HUOVINEN

Uusi ilo: Pääsiäisen evankeliumi. Helsinki: WSOY 2014. 136 s.

Helsingin hiippakunnan emerituspiispan ja entisen dogmatiikan professorin Eero Huovisen kirja käsittelee Raamatun evankeliumien pääsiäiskertomuksia. Huovinen on ansainnut teologiset kannuksensa Luther-tutkijana, mutta *Uusi ilo* on monessa suhteessa keskustelua eksegeettien kanssa.

Johdannossa Huovinen mainitsee eksegetiikan emeritusprofessori Lars Aejmelaeuksen ja erityisesti tä-

män kolmiosaisen tutkimuksen *Jeesuksen ylösnousemus* (Suomen Eksegeettinen Seura 1993–1996). Eksegeettisesti uskottavalla tavalla Huovinen toteaa, että neljän evankeliumin ylösnousemuskertomuksia ei voi riidattomasti yhdistää. Tässä hän kritisoi Lutheria, mutta toteaa tämän myös olleen tietoinen evankeliumien eroista.

Huovinen ei ole aiheen parissa ensi kertaa. Tasan kaksikymmentä vuotta aiemmin julkaistiin hänen pieni kirjoituksensa *Nasaretin mestari*, joka käsittelee historian Jeesusta. Kenties sen kirjoittamiseen vaikuttivat Elisabeth Rehnin vaalikamppailussa esiintyneet teoriat Jeesuksen epähistoriallisuudesta, mutta myös Matti Myllykosken samana vuonna julkaisema kirja *Jeesuksen viimeiset päivät* (Yliopistopaino 1994).

Myllykosken mukaan tyhjän haudan kertomukset ovat pitkälti epähistoriallisia. Aejmelaeuksen ylösnousemus-trilogia oli reaktiota Myllykoskea vastaan. Liittymällä Aejmelaeukseen Huovinen ottaa lähtökohdakseen näkökulman, että tyhjän haudan kertomuksilla on historiallinen ydin – mutta *Uudessa ilossa* ei suoranaisesti viitata tähän vanhaan keskusteluun.

Huovinen välttelee astumasta eksegeettien varpaille. Esimerkiksi Willi Marxsenin (häntä mainitsematta) tulkinta, että ylösnousemus oli vain Jeesuksen ”asian” eteenpäinmenoa, esitetään ilman kommentteja. Kanta tulee kuitenkin muissa yhteyksissä selväksi ja sillä näkyy olevan teologistakin relevanssia: ”Usko on sen muistamista ja siihen keskittymistä, mitä minun ulkopuolellani on tehty ja tapahtunut jo kauan ennen minua.”

Eksegeettisistä taustoistaan huolimatta *Uusi ilo* ei ole varsinaisesti eksegeettinen teos. Huovinen sanoo sen suoraan kirjan johdannossa: ”Luen evankeliumien kuvauksia sillä oletuksella ja toiveella, että ne kertoisivat jotakin Kristuksesta ja Jumalasta. Lähestymistapaani voi luonnehtia latinakielisellä termillä *lectio*

spiritualis, hengellinen lukutapa.”

Kirjan varsinainen anti onkin hengellinen, ja lukiessa mieleen juolahti monta kertaa jokin saarnan-juuri. Huovinen etenee teemoittain naisten saapumisesta haudalle aina ylösnousemusilmiöihin. Tällaisia lukuja kirjassa on kaksitoista ja niitä kuvittaa kolmetoista ylösnousemukseen liittyvää taideteosta. Pelkästään haudan suulla olevasta kivistä saisi hyvän saarnan – noin esimerkiksi. Tällaisia yksityiskohtia Huovinen esittelee vaikka kuinka paljon.

Kussakin luvussa teksti on jaettu erillisiin kappaleisiin, jotka on erotettu toisistaan kolmella asteriskilla. Tämä korostanee sitä, että tekstiä tulisi lukea pieninä paloina ja mie-tiskellen. Samaa tarkoitusta palvelee myös se, että kunkin luvun lopussa on katkelmia luterilaisesta virsikirjasta.

Jos lukija on pappi, ongelmaksi nousee, mihin tämän runsaudensarven käyttäisi. Luterilaisen kirkon kirkkokäsikirjassa pääsiäiskertomuksille on omistettu varsin vähän tilaa. Monet yksityiskohdat tulevat kuitatuiksi kahdessa pääsiäispäivässä, ja pääsiäisen jälkeisen viikon tekstit keskittyvät enimmäkseen ylösnouseseen ilmestyksiin. Sitä paitsi yleinen kirkkosakäyntikulttuuri painottuu hiljaisen viikon kärsimyshistorian yksityiskohtiin. Kumpi on tärkeämpää: kärsimys vai ylösnousemus?

Huovisen kirja osoittaa, että eksegeetti-systemaattikko tai kirkkotiede -jaottelu on aikansa elänyt. ”Uskonnollisellekin lukutavalle on hyötyä, jos tuntee aiheeseen liittyvää historiallista ja eksegeettistä kirjallisuutta sekä Uuden testamentin tieteellisiä selitysteoksia”, Huovinen toteaa. Entinen dogmatiikan professori, Luther-tutkija ja piispa voi esimerkiksi pohtia sitä, mitä kaikkea ilmaisee kreikan verbimuoto ἠγέρθη.

NIKO HUTTUNEN, DOS.

OUTI LEHTIPUU, MIKA ASPINEN, RAIMO HAKOLA, MINNA HEIMOLA & NIKO HUTTUNEN

Hyvä osa: Kirkkokäsikirjan evankeliumitekstien kommentaari. 2. vuosikerta. Helsinki: Kirjapaja 2016. 501 s.

Nyt julkaistu evankeliumitekstien toisen vuosikerran kommentaari on hieno lisä saarnaajan kirjahyllyyn. Kuten koko sarja, tämäkin osa paikkaa pätevästi Raamatun suomenkielistä kommentaarikirjallisuutta, joka on ollut sekä vähäistä että vanhentunutta. Myös ulkomaiseen kommentaarikirjallisuuteen verrattuna tämä on tuore, antoisa ja eksegeettisesti ansiokas teos. Listaalla neljä syytä, miksi arvostan tätä kirjaa.

Ensiksi raamattutieto on kirjassa runsasta ja ajan tasalle päivitettyä. Niin saarnaaja kuin evankeliumitekstien lukija tarvitsee pätevää tietoa maantieteestä, arkeologiasta, antiikin ajan kulttuureista ja ajan sosiaalisista oloista – tietoa esimerkiksi elinkeinoelämästä, kertomuksissa mainituista paikoista, Jeesuksen ajan juutalaisuuden laintulkinnasta, uskonnollisista ryhmistä, poliittisesta järjestelmästä ja vastaavista asioista. Tämä klassinen perustieto on nyt saarnatekstien osalta kootusti tarjolla ja päivitetty kriittisen nykytutkimuksen avulla, mikä on erinomainen asia. Tavallinen saarnaaja viettää harvoin aikaa yliopistojen kirjastoissa tällaista taustatietoa etsimässä, ja lisäksi hän tarvitsisi yleensä myös erityistaitoja ja -tietoja löytääkseen etsimänsä, sillä kirjallisuus on laajaa ja sisältää myös vanhentunutta ja värityntä tietoa. Tämän teoksen uudempi kriittinen ote näkyy esimerkiksi siinä, että Uuden testamentin ajan juutalaisuuden ei oleteta ilman muuta noudattaneen Vanhan testamentin säädöksiä sellaisenaan eikä myöskään välttämättä muistuttaneen myöhempää Mishnan ja Talmudin ajan juutalai-